

ЗОВНІШНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ І ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

HUMAN APPEARANCE AS AN OBJECT OF CRIMINALISTIC STUDY: DEFINITION AND PROBLEMATIC ASPECTS

Осипенко І.П., старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Стеченко К.Л., студентка ІV курсу юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Статтю присвячено дослідженню зовнішнього вигляду людини як об'єкту криміналістичного пізнання, зокрема її властивостей, елементів та ознак. Аналіз саме цих першочергових характеристик зовнішнього вигляду людини та їхнє розмежування між собою є важливим та актуальним питанням сьогодення в аспекті їх грамотного застосування уповноваженими органами для проведення ефективного досудового розслідування.

У статті комплексно досліджено поняття «зовнішній вигляд людини», його властивостей, елементів та ознак. Авторами обґрунтовано доцільність розмежування суміжних (але не тотожних) понять «властивість зовнішності», «елемент зовнішності», «ознака зовнішності». «Властивість зовнішності» – це ознака, притаманна зовнішності людини, яка існує об'єктивно і незалежно від людської свідомості. «Елемент зовнішності» – це виділена під час спостереження окрема деталь або частина зовнішності. «Ознака зовнішності» – це особлива, помітна риса певного елемента зовнішнього вигляду людини або окремої його частини, яка індивідуалізує конкретну людину.

Автори наголошують на необхідності використання одного уніфікованого поділу елементів та ознак зовнішнього вигляду людини. Зокрема, залежно від їх походження та зв'язку з людиною розрізняють загальні фізичні, анатомічні, функціональні, супутні ознаки зовнішності, особливі прикмети. Висунуто припущення, що саме це сприятиме максимально точній і системній фіксації елементів та ознак зовнішності особи, яку потрібно ідентифікувати під час досудового розслідування.

За результатами проведеного дослідження сформульовано висновки, згідно з якими властивості, елементи та ознаки зовнішності людини є настільки взаємопов'язаними між собою, що не матимуть ідентифікаційної значущості у випадку відсутності або неможливості встановлення однієї із них, оскільки лише завдяки властивостям зовнішності можна сприйняти і відобразити будь-який елемент зовнішності людини. У свою чергу, відсутність указівки на ознаку під час характеристики елемента зовнішності зумовлює неповноту опису і його низьку ідентифікаційну значущість.

Ключові слова: габітоскопія, зовнішність (зовнішній вигляд) людини, властивості зовнішності людини, елементи зовнішності людини, ознаки зовнішності людини, криміналістичне дослідження.

The article is aimed at studying of human appearance as an object of criminalistic knowledge, in particular its properties, elements and signs. The analysis of these primary characteristics of human appearance and their differentiation among themselves is a relevant issue today in terms of their proper use by authorized bodies to conduct an effective pre-trial investigation.

The article comprehensively explores the definition of human appearance, its properties, elements and signs. The authors substantiate the expediency of distinguishing adjacent (but not identical) concepts of "property of appearance", "element of appearance", "sign of appearance". The "property of appearance" is a feature inherent in the appearance of human, which exists objectively and independently of human consciousness. "Element of appearance" is a separate detail or part of appearance selected in the process of observation. "Sign of appearance" is a special, noticeable feature of a certain element of a person's appearance or a separate part of it, which individualizes a particular person.

The authors emphasize the need to use a single unified division of elements and signs of human appearance. In particular, depending on their origin and connection with human, there are: general physical, anatomical, functional, accompanying signs of appearance and including special features. It has been suggested that this will contribute to the most accurate and systematic fixation of the elements and signs of the appearance of a person who needs to be identified in the pre-trial investigation.

According to the results of the study, conclusions are drawn according to which the properties, elements and signs of human appearance are so interconnected that they will not have identification significance in the absence or failure to establish one of them. Because, only due to the properties of appearance it is possible to perceive and reflect any element of human appearance. In turn, the lack of indication of the sign during the characterization of the element of appearance causes incomplete description and its low identification value.

Key words: habitoscopy, appearance of human, properties of person appearance, elements of person appearance, signs of person appearance, criminalistic study.

Постановка проблеми та її актуальність. Нині в Україні спостерігається загострення загальної криміногенної ситуації. За офіційними даними Офісу Генерального прокурора, лише за січень-жовтень 2021 року в Україні було вчинено 299 160 кримінальних правопорушень, із них 99 441 кримінальних проступків (33,2%) та 199 719 злочинів (66,8%). У 145 тисячах 569 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру, а 132 тисячі 592 кримінальні провадження направлені до суду. Отже, рівень розкриття кримінальних правопорушень за січень-жовтень 2021 року приблизно становить 93% [1]. Практика свідчить, що такий досить високий відсоток розкриття кримінальних правопорушень досягається завдяки тому, що більшість кримінальних проступків і злочинів вчиняються відкрито, тобто потерпілі або інші особи, присутні на місці кримінального правопорушення під час його безпосереднього вчинення, на власні

очі бачать особу, яка його вчиняє і можуть запам'ятати особливості зовнішності правопорушника (насамперед його обличчя, одяг, статуру, особливі прикмети тощо). Отримання інформації про ознаки зовнішності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від потерпілих, свідків, очевидців і правильне їх фіксування і «розшифрування» дає змогу дізнавачам і слідчим висувати криміналістичні версії про механізм вчинення кримінального правопорушення, його безпосередніх виконавців (співучасників) і можливе місце їх перебування.

Саме тому дослідження першочергових характеристик зовнішності людини та їхнє розмежування між собою є надзвичайно важливим та актуальним питанням сьогодення в аспекті їх грамотного застосування уповноваженими органами для проведення ефективного досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема туди криміналістичного дослідження ознак зовнішності

людини та її першочергових властивостей опрацьовували Г.П. Гвоздецька, З.Т. Гулкевич, М.В. Салтевський, О.Л. Кобилянський, А.В. Кофанов, Я.В. Кузьмичов, Є.С. Манько, О.Б. Попелюк, О.В. Троп, Д.Р. Шамрай, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші науковці, експерти і правники.

Метою роботи є дослідження першочергових характеристик зовнішності людини як об'єкту криміналістичного дослідження шляхом аналізу суміжних понять «властивості зовнішності», «елементи зовнішності» та «ознаки зовнішності», їхньої класифікації і співвідношення між собою. Науковий аналіз вищезазначених питань є основою для подальшого вдосконалення практичного використання працівниками органів досудового розслідування відомостей про зовнішній вигляд осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. У практиці боротьби із кримінальною протиправністю величезне значення відіграє ідентифікація і розшук невідомих осіб, які вчинили кримінальне правопорушення і зникли з місця його вчинення; відомих осіб, які умисно переховуються від органів досудового розслідування та суду, а також безвісно зниклих осіб. Саме для цих потреб уповноважені слідчі підрозділи використовують відомості про ознаки зовнішності людини, адже кожна особа без винятку має унікальний «набір» відносно незмінних зовнішніх ознак, які індивідуалізують її та дозволяють відрізнити одну людину від іншої.

Криміналістичне вчення про ознаки зовнішності людини, закономірності їх відображення, методи і прийоми їхньої фіксації та подальшого використання для встановлення фактів, потрібних для розслідування кримінальних правопорушень, має назву «криміналістична габітоскопія» (від латин. 'habitus' – «зовнішність», 'skopeo' – «вивчаю»). Вона є самостійною повноправною галуззю криміналістичної техніки, основними напрямками якої є техніко-криміналістичне забезпечення оперативно-розшукової ідентифікації людини за ознаками її зовнішнього вигляду, ідентифікація людини за ознаками її зовнішності під час здійснення слідчих (розшукових) дій, судово-експертна діагностика за ознаками зовнішнього вигляду людини [2, с. 144].

Серед науковців, криміналістів та експертів немає однозначного тлумачення досліджуваного поняття. Зокрема, Г.П. Гвоздецька зазначає, що «зовнішній вигляд людини – це її зовнішні характеристики, що сприймаються зором» [3, с. 102]. Доповнює це твердження Д.Р. Шамрай, яка вказує на те, що «зовнішній вигляд людини – це сукупність відомостей про людину, які сприймаються візуально та використовуються під час розкриття і розслідування злочинів» [4, с. 309]. М.В. Салтевський під зовнішністю людини пропонує розуміти «фізичну сторону, ознаки якої здавна використовують для розшуку та ототожнення людей, кримінальної реєстрації злочинців, у судовій експертизі тощо» [5, с. 139]. Як експертка НДЕКЦ МВС України Є.С. Манько надає більш професійне визначення зовнішності людини як «зовнішнього фенотипу, тобто сукупності всіх ознак (зовнішніх і внутрішніх) і властивостей організму, які можна спостерігати під час анатомічних, фізіологічних, морфологічних і цитологічних досліджень» [6, с. 52].

До того ж ми можемо помітити, що у науковому обігу перебуває два відносно рівнозначних поняття: «зовнішність людини» і «зовнішній вигляд людини». Переважна більшість науковців вважає, що ці дефініції слід уживати в одному значенні, адже вони є однаковими за змістом. Інша частина науковців вказує на те, що вони не є тотожними, зокрема поняття «зовнішній вигляд людини» за змістом є ширшим, ніж поняття «зовнішність людини», оскільки зовнішність характеризується описом ознак і рис обличчя людини, а зовнішній вигляд – абсолютно всіма особистісними ознаками, які можна сприйняти зором (риси і вираз обличчя, одяг, взуття, зачіску людини тощо). На нашу думку, дефініції «зовнішність людини» і «зовнішній вигляд людини» можуть уживатися в одному значенні та у контексті нашого дослідження вважаються тотожними. Це

пов'язано з тим, що здійснення криміналістичного дослідження зовнішності людини не вичерпується описом ознак і рис її обличчя. Навпаки, воно спирається і на ознаки одягу, взуття, зачіски, макіяжу, постави, ходи та інших елементів зовнішності (зовнішнього вигляду), характерні для особи, яку слід ідентифікувати або розшукати.

Підсумовуючи запропоновані науковцями і правниками тлумачення, ми сформуємо власне розуміння досліджуваної дефініції. Отже, під *зовнішністю (зовнішнім виглядом) людини* ми пропонуємо розуміти унікальну сукупність незмінних зовнішніх ознак людини, які індивідуалізують її, сприймаються візуально і можуть використовуватися для ідентифікації і розшуку людини. Ми вважаємо, що саме це визначення точніше розкриває суть досліджуваного поняття і чітко визначає мету криміналістичного дослідження ознак зовнішності людини загалом.

Однією із першочергових характеристик зовнішнього вигляду людини як об'єкту криміналістичного пізнання є її *властивості*, тобто ознаки, притаманні зовнішності людини, що існують об'єктивно і незалежно від людської свідомості. Властивостями, які дозволяють використовувати відомості про ознаки зовнішності людини під час досудового розслідування, є:

1) *індивідуальність зовнішності*, адже кожна людина має тільки її притаманний і неповторний «набір» зовнішніх ознак, які роблять її унікальною. У світі не існує абсолютно ідентичних за зовнішністю людей, більше того, навіть близнюки різняться між собою. Кожна людина має єдину сукупність елементів зовнішності (чоло, брови, очі, ніс, вуха, рот тощо), але кожен із них наділений своїми індивідуальними (неповторними) ознаками. Наприклад, у когось блакитні очі та ніс із горбинкою, а у когось карі очі та широкий ніс; хтось має впалі щоки і пухкі губи, а хтось – округлі щоки і губи «бантиком» тощо;

2) *відносна стійкість зовнішності* виражається у тому, що вона є незмінною протягом усього життя людини, навіть попри зміну зовнішнього вигляду людини під впливом часу, захворювань, шкідливих умов середовища або свідому зміну певних зовнішніх ознак. За допомогою пластичних операцій або спеціальних ін'єкцій можна, наприклад, збільшити розмір губ, вирівняти ніс, змінити розріз очей, але кістково-хрящова структура залишається незмінною (форма голови; висота, ширина, контур чола тощо);

3) *рефлекторність*, тобто здатність зовнішності людини (її ознак) відображатися у свідомості інших людей або на будь-яких носіях інформації. Спілкуючись між собою, люди без надмірних зусиль впізнають один одного – це є свідченням того, що люди із достатньою повнотою та об'єктивністю сприймають та утримують у пам'яті мислений образ інших людей. Отримання інформації про зовнішність особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від потерпілих, свідків, очевидців дає змогу дізнавачам і слідчим скласти словесні та суб'єктивні портрети правопорушників, ініціювати проведення слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій, висунути відповідні криміналістичні версії.

Отже, сукупна єдність саме цих трьох надважливих властивостей зовнішнього вигляду людини – індивідуальності, стійкості та рефлекторності – дозволяє спеціальним суб'єктам здійснити криміналістичне дослідження ознак зовнішності людини. Якщо індивідуальність і стійкість властиві зовнішності людини завжди, то із рефлекторністю може бути певна невизначеність. Це пов'язано з тим, що якщо здатність зовнішності людини відбиватися у свідомості інших людей або на будь-яких носіях інформації розуміти буквально як факт можливості відображення в ідеальних чи матеріальних слідах, то вона присутня в усіх випадках. Якщо ж пов'язувати рефлекторність із практичним аспектом як факт наявності потерпілих, свідків або очевидців, які надають відомості про зовнішні ознаки потерпілого, а також із наявністю відповідних фотографій, відеозаписів, на яких вони зафіксовані, тоді рефлекторність залежатиме від обставин конкретних кримінальних проваджень і може бути наявною не у всіх випадках.

Водночас зовнішній вигляд людини, як зазначає М.П. Яблоков, можна представити «у вигляді системи елементів, тобто деталей, частин, що сприймаються візуально» [7, с. 153]. Тому другою надважливою характеристикою зовнішнього вигляду людини як об'єкту криміналістичного дослідження є система його криміналістично значущих *елементів*, яку складають: а) *загальнофізичні (антропологічні)* елементи (стать, вік, зріст, статура, антропологічний тип людини); б) *анатомічні* елементи (розкривають особливості анатомічної будови людини: будови тіла, голови, обличчя, кінцівок тощо); в) *функціональні (динамічні)* елементи (ті, що пов'язані з умовно-рефлекторними процесами руху людини: постава, хода, міміка, артикуляція, жестикуляція, манера поведінки, звички тощо); г) *супутні елементи* (предмети одягу людини або інші дрібні речі: прикраси, головні убори, аксесуари тощо). Саме така сукупна єдність елементів дозволяє нам підтвердити те, що характеристика зовнішності (зовнішнього вигляду) людини не вичерпується описом рис обличчя, а має на меті за можливості встановити увесь цілісний образ розшукуваної людини.

Не менш важливою характеристикою зовнішності людини, окрім властивостей та елементів, є її *ознаки*, оскільки основне призначення криміналістичної габітоскопії полягає в ідентифікації (ототожненні) людини, тобто встановленні конкретної особи саме за ознаками зовнішності, які мають властивість відображатися в ідеальних (свідомості людей) та матеріальних (фотографії, малюнки, відеозаписи) слідах. Як влучно зазначає Є.С. Манько, ознака – це «особливість предмета або явища, яка визначає подібність свого носія до інших об'єктів пізнання або відмінність від них» [6, с. 54]. З огляду на це, ознаками зовнішності є особливі, помітні риси зовнішнього вигляду людини або окремих його частин, що індивідуалізують конкретну людину. Простіше кажучи, зовнішній вигляд однієї людини відрізняється від зовнішнього вигляду іншої людини саме за ознаками зовнішності, а не за його елементами чи властивостями.

Аналізуючи сучасні наукові дослідження із криміналістики, можна констатувати варіативність ідей і гіпотез щодо класифікації ознак зовнішності людини за різними критеріями. Наприклад, В.Ю. Шепітько пропонує вирізняти анатомічні, функціональні та супутні ознаки зовнішності людини [8, с. 59]. Залежно від значення ознак під час ототожнення А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський та Я.В. Кузьмічов виділяють загальні та окремі (індивідуальні) ознаки зовнішності [9, с. 92]. У межах нашого дослідження ми вважаємо за доцільне розглянути найпоширенішу класифікацію ознак зовнішнього вигляду людини, оскільки використання одного уніфікованого поділу, на нашу думку, сприятиме максимально точному і системному опису ознак зовнішності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Залежно від походження ознак зовнішності та їхнього зв'язку з людиною виділяють такі групи ознак зовнішності:

власні (прямі) ознаки, які невід'ємно належать людині від народження, тобто людина з ними народжується. До них належать:

1) *загальні фізичні ознаки*, що характеризують людину загалом:

а) *стать*: під час опису її визначають як чоловічу або жіночу, використання інших понять («дівчина», «парубок») не рекомендується;

б) *вік* установлюють за документами особи, яку описують «на око» або за допомогою освідчення чи судово-медичної експертизи. Втім під час опису недоцільно проставляти конкретну цифру прожитих років, якщо вона точно невідома, а слід указувати віковий період, оскільки людина може виглядати молодшою або старшою від свого «документального» віку. Доволі поширеною на практиці є така градація віку: дитячий (до 12 років), підлітковий (13-16 років), юнацький (17-21 рік), молодий (22-35 років), середній (36-60 років), похилий (від 61 року). Водночас

слід уникати широких вікових рамок (наприклад вік підозрюваного на вигляд 28-40 років). Вважається, що такий інтервал не може бути більшим, ніж 8-10 років [10, с. 150];

в) *національність* (расово-етнічний тип) указується лише за достовірними (насамперед документальними) даними, але якщо людина відрізняється від документально зафіксованої національності або расово-етнічного типу, то ці ознаки вказуються на основі порівняльного візуального спостереження (наприклад, «подібний на узбека», «подібний до грузина» тощо);

г) *статура* (тілобудова): худа, дуже худа, середня, повна, дуже повна тощо. Визначається шляхом співставлення зросту, ширини плечей, довжини тулуба, ніг, розвитку грудної клітини з урахуванням вгодованості людини;

2) *анатомічні (статичні) ознаки*, що характеризують зовнішню будову тіла та окремих його частин. Ці ознаки описуються за формою, контуром, величиною, положенням і кольором. До них належать:

а) *зріст*, що визначається від найбільш виступаючої точки голови до підшви ніг без взуття. Загальноприйнятою є така градація зросту: до 160 см – низький, 160-174 см – середній, від 175 см – високий. Для жінок кожен із цих показників на 5 см менший. Можливими є випадки порівняння зросту описуваної особи зі своїм власним або порівняння зросту між двома особами. Наприклад, свідок зазначає, що підозрюваний вище за нього на цілу голову (приблизно на 20 см), або потерпілий, назвавши зріст одного підозрюваного, зазначає, що інший підозрюваний вище зростом від першого [10, с. 151];

б) *обличчя* за формою: кругле, овальне, трикутне і т.д.; чоло за висотою: високе, середнє, низьке;

в) *волосся*: за густотою (рідке, густе), за формою (пряме, хвилясте, кучеряве), за кольором (темне, світле, русе, руде, сиве, знебарвлене, пофарбоване тощо);

г) *рис обличчя* описуються в такій послідовності: чоло, брови, очі, ніс, рот, губи, зуби, підборіддя, вуха, шия;

3) *функціональні (динамічні) ознаки*, які відображають повсякденні автоматизовані рухи людини, її положення тіла, зокрема:

а) *постава* (звичне положення голови і тулуба): пряма, сутула, згорблена, спрямована вперед, відкинута назад, схилена до правого чи лівого плеча тощо;

б) *хода* (притаманна людині манера пересування), характеризується розміром і шириною кроків (довгі, короткі), вузьким чи широким розставленням ніг, темпом (швидкий, повільний), видом ходи (важка; легка; така, що підстрибує; «у перевалку»; така, що хитається тощо). Обов'язково відмічається кульгавість, положення рук під час ходьби (розмахуються, у кишені, позаду);

в) *артикуляція* (міміка): вкрай виражена, виражена, слабо виражена;

г) *жестикуляція* (комплекс рухів руками, плечима під час розмови для надання їй більшої виразності): фіксується темп (швидка, середня, повільна), виразність (дуже виразна, невиразна, енергійна тощо) і характер жестів;

д) *вимова*: зазначається її темп (повільний, звичайний, швидкий), характер (спокійна, енергійна і т.д.), особливості (гаркавість, шепелявість, іноземний акцент, суржик тощо). За можливості фіксується тембр (альт, бас, баритон, дискант, тенор) і чистота (чистий, глухий, сиплий) голос;

ж) *манера поведінки і звички* (неконтрольоване підсвідоме виконання людиною певних дій): потирання рук, переминання з ноги на ногу, клацання пальцями, чухання носа, руки або будь-яких інших частин тіла.

II. *Супутні (непрямі) ознаки*, які доповнюють зовнішній вигляд людини: одяг, прикраси, макіяж та інші дрібні речі, які людина використовує у повсякденному житті (людина формує їх сама під час своєї життєдіяльності);

III. *Особливі прикмети*, які доволі рідко зустрічаються і вирізняють людину від інших через незвичність такої ознаки: родимки, бородавки, дефекти вимови, татування, пірсинг, шрамування, «заяча губа», відсутність певної кінцівки тощо. Практика органів досудового розслідування щодо встановлення особливих прикмет свідчить, що під

час проведення освідчування найчастіше впізнають: татування (63%), родимки (9%), шрами (6%) та рубці (1%) [11, с. 725], тобто добре видимі на тілі людини аномалії.

Усі перелічені ознаки зовнішності людини (власні та супутні ознаки, особливі прикмети) відіграють надзвичайне значення для криміналістичного дослідження, оскільки дають змогу вирізнити конкретну особу серед загальної сукупності інших людей (ідентифікувати її). Найбільш значущими є власні (прямі) ознаки зовнішності, що зумовлено їхньою абсолютною стійкістю і незмінністю. Звісно, особа може прикласти зусиль і спробувати змінити свою ходу, але варто пам'ятати, що повністю її змінити неможливо. Це стосується і свідомої зміни особою власних анатомічних ознак, адже під час огляду спеціаліст легко може виявити на людині сліди пластичних операцій і втручань. Щодо супутніх ознак зовнішності людини ми зазначаємо, що на практиці зафіксована велика кількість випадків, коли особи, які вчиняють кримінальні правопорушення (у більшості випадків наймані вбивці), навмисно одягають одяг чи аксесуари яскравого кольору (наприклад червоні або помаранчеві куртки, зелені або жовті маски), які стають настільки помітними, що звертають увагу потерпілого, свідків, очевидців саме на ці деталі. Тому супутні ознаки є вкрай важливими під час затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, «по гарячим слідам». У випадку ж, коли ця особа, сховавшись, за декілька хвилин зняла цей яскравий одяг, вона стає непомітною і вже не привертає до себе потрібної уваги; у такому разі їхня ідентифікаційна значущість зменшується.

Отже, всі проаналізовані першочергові характеристики зовнішності людини як об'єкту криміналістичного дослідження – властивості, елементи та ознаки зовнішності – є самостійними, нетотожними категоріями, які потребують розмежування між собою. Зокрема, не варто ототожнювати властивості зовнішності із її ознаками та елементами, оскільки ознаки та елементи характеризують зовнішні ознаки об'єкта, а властивості – внутрішні. Лише завдяки властивостям зовнішності (її індивідуальності, відносної стійкості та рефлекторності) можна сприйняти і відобразити будь-яку зовнішню ознаку людини, адже всі ознаки мають однакові властивості. Логічним є те, що чим більш індивідуальною і виразнішою є ознака або прикмета, тим краще вона запам'ятовується та впізнається людьми, а це зумовнює якнайшвидше виявлення правопорушника і притягнення його до кримінальної відповідальності.

Співвідносячи категорії «елемент зовнішності» та «ознака зовнішності», ми вказуємо на те, що елемент – це виділена під час спостереження частина зовнішності людини, а ознака – це зовнішній прояв особливостей зовнішності через характеристику її елементів

[12, с. 339]. Водночас елементи та ознаки зовнішності є взаємопов'язаними характеристиками, які не матимуть ідентифікаційної значущості одна без одної. Відсутність указівки на ознаку під час характеристики будь-якого елемента зовнішності зумовлює неповноту опису і його низьку ідентифікаційну значущість.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, ми визначимо, що першочерговими характеристиками зовнішності людини як об'єкту криміналістичного пізнання є її властивості, елементи та ознаки. Під «властивістю зовнішності» розуміють ознаку, притаманну зовнішності людини, що існує об'єктивно і незалежно від людської свідомості. Зокрема, властивостями, які дозволяють використовувати відомості про ознаки зовнішності людини під час досудового розслідування, є індивідуальність, відносна стійкість, рефлекторність зовнішності. Термін «елемент зовнішності» у криміналістиці розуміють як окрему деталь або частину зовнішності. Поняття «ознака зовнішності» тлумачиться як особлива, помітна риса зовнішнього вигляду людини або окремих його частин, яка індивідуалізує конкретну людину. Без наявності саме цих характеристик неможливо досягти мети криміналістичного дослідження зовнішності людини – ідентифікувати (встановити) конкретну особу.

Численність елементів та ознак зовнішності людини, їхня розгалуженість дозволяє науковцям висувати величезну кількість ідей і гіпотез щодо їхньої класифікації за різними критеріями. У межах нашого дослідження розглянуто найпоширенішу класифікацію елементів та ознак зовнішності залежно від їх походження та зв'язку з людиною, адже використання одного уніфікованого поділу сприятиме максимально точному і системному встановленню елементів та ознак зовнішності особи, яку потрібно ідентифікувати.

Співвідносячи ці характеристики зовнішності людини між собою, варто зазначити, що вони не є тотожними категоріями і потребують чіткого розмежування між собою. Зокрема, «елементи зовнішності» та «ознаки зовнішності» характеризують зовнішні ознаки об'єкта, а «властивості зовнішності» – внутрішні. Лише завдяки властивостям зовнішності (її індивідуальності, відносній стійкості та рефлекторності) можна сприйняти і відобразити будь-яку зовнішню ознаку людини, адже всі ознаки мають однакові властивості. «Елементи зовнішності» є виділеними під час спостереження частини зовнішності людини, а «ознаки зовнішності» – це зовнішній прояв особливостей зовнішності через характеристику її елементів. Головне те, що властивості, елементи та ознаки зовнішності є настільки взаємопов'язаними між собою характеристиками, що не матимуть ідентифікаційної значущості у випадку відсутності однієї із них.

ЛІТЕРАТУРА

- Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-жовтень 2021 року: звітність Офісу Генерального прокурора. Форма № 1. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114368&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 22.11.2021).
- Гулкевич З.Т. Про поняття і проблемні аспекти габітоскопії – криміналістичного вчення про дослідження зовнішності людини. *Вісник Чернівецького ф-ту НУ «Одеська юридична академія»*. 2018. № 1. С. 140-153.
- Гвоздецька Г.П. Криміналістичне вчення про зовнішність людини. «Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку»: збірник матеріалів круглого столу (23 квітня 2015 року). 2015. С. 101-104.
- Шамрай Д.Р. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності (криміналістична габітоскопія). «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів»: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. 2019. Ч. 2. С. 308-312.
- Салтєвський М.В. Криміналістика: підручник у двох частинах. Харків: КонСУМ, Основа, 1999. Ч. 2. 416 с.
- Манько Є.С. Зовнішність людини як об'єкт криміналістичного дослідження, її властивості, елементи та ознаки. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 1(29). С. 52-57.
- Яблоков Н.П. Криміналістика: учебник для студентов, обучающихся по специальности "Юриспруденция". Москва: «ЛексЭст», 2003. 373 с.
- Шелітько В.Ю. Криміналістика: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.
- Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Я.В. Кузьмічов Криміналістика: питання і відповіді: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
- Попелюк О.Б. Опис загальнофізичних елементів (ознак) зовнішності людини за правилами словесного портрету. «Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 квітня 2018 року). Київ, 2018. С. 150-152.
- Шевчук В.М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи: добірка наукових праць. Харків: «Право», 2020. 1280 с.
- Троп О.В. Поняття елемента та ознаки зовнішності людини. «Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку»: збірник матеріалів круглого столу (23 квітня 2015 року). 2015. С. 338-339.